

Momenten van genade

Over: genade: Nietzsche, Pavese, Valéry

Over: christelijke genade: Carlyle

Over: verrassing: Jankélévitch

Een belangrijke roomse jeugdherinnering is: 'In staat van genade zijn'. Los van alle christelijke interpretaties heeft genade voor mij een seculiere betekenis gekregen. Genade heeft in ons bestaan betrekking op iets dat niet afgedwongen of geëist kan worden. Het komt zomaar op ons af als ingeving, gunstig oogenblik, inval, ontmoeting. Het doorbreekt het rationeel-doorzichtige van de wereld en maakt ruimte voor het onverwachte en het creatieve. Genade kan ook de betekenis krijgen van 'het wonder er te zijn'. Het is er zomaar. Bij de filosofe Patricia de Martelaere, (1957-2009) las ik: 'Wat is 'genade' anders dan het moment waarop datgene waar men krampachtig naar streefde eensklaps vanzelf komt, als een schakelaar die wordt aangeknipt, zodat de stroom plots doorkan? Wat is verlossing anders dan het bevrijd worden van de inspanning?' (Martelaere P. de 2000, 31).

Thomas Carlyle (1795-1881) - Gezegendheid

In zijn boek 'De geschiedenis van het geluk' ruimt de filosoof McMahon een plaats in voor de dichter Carlyle, omdat deze een onderscheid maakt tussen het Verlichtingsgeluk en het geluk van de Romantiek. Carlyle geeft een indringende beschrijving wat hij onder 'genade' verstaat, in tegenstelling tot de christelijke genade.

'Carlyle gebruikt de term 'gezegendheid' om deze hogere toestand te onderscheiden van het Verlichtingsgeluk. Maar zijn kritische appel op het transcendent, het 'goddelijke' in de mens als onderscheidend kenmerk, werd veelvuldig aangegrepen door degenen die de term 'vreugde' met dezelfde intentie bezigden. Het romantische 'vreugde' vertoont zelfs opmerkelijke overeenkomsten met de eeuwige spirituele kracht die christenen 'genade' noemen. Het is de kracht die ons bevrijdt van onszelf, ons tot ons zelf terugbrengt en ons volledig maakt, de kracht die ons met het goddelijke verbindt, onze visie op de wereld transformeert. Zoals de pelgrim die een moeilijke reis maakt om terug te keren naar de gezegendheid van God, zoals de heilige die in zijn innerlijke zoekt naar tekenen van de verlossende kracht, hunkert de romanticus naar de genezende kracht van de vreugde. In vreugde verliezen we onszelf, opdat we in vreugde worden teruggevonden [...]. Anders dan de christelijke genade wordt vreugde niet vanuit den hoge toebedeeld, komt niet via de kerk als middelaar tot ons, stroomt niet rechtstreeks door het woord van Christus in onze ziel. Zij is al aanwezig, daar en hier, wachtend om herwonnen te worden – een proces dat met grote offers en veel lijden gepaard gaat. Maar deze zware opgave is aan ons om te dragen en moet in dit leven tot een einde worden gebracht. De romantische belofte is er niet een van geluk in het hiernamaals, maar van geluk in deze wereld'
(Carlyle Th. in: McMahon D. 2005, 287-288)

Vladimir Jankélévitch (1903-1985) - Een verrassingselement

De mens die verzoend is met het worden kan het leven als avontuur zien, waarin het verrassingselement domineert.

'Als de mens, verzoend met het worden, de opeenvolging der dagen ontvangt als een gift, zo maar een gave die hem geschonken wordt, als hij het nieuwe licht van iedere morgen en van elke lente dankt, het nieuwe jaargetijde aanvaardt als een gift waarop hij geen recht had, als zijn dankbaarheid voor deze onvoorziene genade hem de vreugde doet voelen dat er iets anders komt, dan zal de mens, overtuigd van het buitengewone karakter van het oogenblik, zich verheugd voelen het avontuur te vinden in het meest alledaagse leven [...].'

Toch heeft ook de mens die overtuigd is van het worden, een diep besef van het onzekere karakter van het bestaan. In de best geregelde levens ontdekt de mens dat hij ontwapend is, niet meer in het bezit is van zijn middelen, verrast wordt, als bij vergissing, door een doorbraak in de dagelijkse gang van zijn leven, door het onvoorzienbare ogenblik' (Jankélévitch V. 1966, 41).

Friedrich Nietzsche (1844-1900) - De volkomen middag

Nietzsche vereenzelvt zich met Zarathustra, een Persische wijze, op zoek naar het wijsheidsideaal.

('s Middags) [...] En hij kreeg lust, zijn zwakke dorst te lessen en een druif te plukken. Maar terwijl hij reeds de arm daartoe uitstreckte, kreeg hij nog meer lust in iets anders: namelijk om onder de boom te gaan liggen in dit uur van de volkomen middag en te slapen.

Dat deed Zarathustra; en nauwelijks lag hij op de grond in de stilte en de heimelijkheid van het bonte gras of hij was alreeds zijn lichte dorst vergeten en sliep in [...]. Zijn ogen bleven echter open: zij konden er namelijk niet genoeg van krijgen de boom en de liefde van de wijnstok te zien en te prijzen. Doch onder het inslapen sprak Zarathustra aldus tot zijn hart: Stil! Stil! Werd de wereld zo juist niet volmaakt? Wat overkomt mij toch?' (Nietzsche F. z.j. 111-112).

Cesare Pavese (1908-1950) - Een Godsgeschenk

Pavese ziet het leven als een droom.

'Men heeft zoveel besproken, beschreven en rondverteld welke paniek ons leven, onze wereld, onze cultuur beheerst, dat het zien van de zon, de wolken, het de straat opgaan en gras, stenen, honden zien ontroert als een grote genade, als een Godsgeschenk, als een droom. Maar een werkelijke droom, die voortduurt, die er is' (Pavese C. 1987, 337-338).

Paul Valéry (1871-1945) - Meegesleurd door het worden

Af en toe hebben we het gevoel, dat zich in ons leven iets voltrekt, waar we geen greep op hebben. Dat is het meegesleurd worden, zoals in de muziek kan gebeuren en een soort geschenk (genade) is. Valéry heeft met deze gedachte grote moeite.

'Terwijl ik de straat waar ik woon door liep werd ik plotseling gegrepen door een ritme dat zich aan mij opdrong en dat me weldra het gevoel gaf van een vreemd functioneren. Alsof iemand zich van mijn leefmachine bediende. Een ander ritme kwam het eerste toen versterken en combineerde er zich mee; en er ontstonden ik weet niet wat voor dwarsverbindingen tussen die twee wetten (ik kan het niet beter uitleggen). Hierdoor werd de lopende beweging van mijn benen verbonden met ik weet niet wat voor gezang of ik murmelde, of liever een gezang dat zichzelf murmelde door middel van mij. Die compositie werd hoe langer hoe ingewikkelder en overtrof in complexiteit weldra alles wat ik redelijkerwijs met mijn normale en bruikbare ritmische vermogens kon voortbrengen. Toen werd de gewaarwording van vreemdheid waarover ik sprak bijna onaangenaam, bijna verontrustend. Ik ben geen musicus; ik weet helemaal niets van muzikale techniek, en nu was ik plotseling ten prooi aan een simultane ontwikkeling van verscheidene partijen, aan een complicatie waarvan een dichter niet eens kan dromen. Ik zei dus bij mijzelf, dat deze genade zich in het hoofd vergiste, aangezien ik niets kon

beginnen met een dergelijk geschenk – dat in een musicus ongetwijfeld betekenis, vorm en duur had gekregen, terwijl die partijen, die zich met elkaar verweefden en zich uit elkaar losmaakten, mij tevergeefs een produktie aanboden waarvan de ingewikkelde en geordende samenhang mijn onkunde verrukte en wanhopig maakte' (Valéry P. 1987, 120-121).